

Azerbaycan'ın Çağdaş Sanatçısı Faig Ahmed'in Sanat Anlayışı ve Eserlerinin Dokuma Sanatındaki Yeri

Esen Baydemir*

ORCID: 0000-0002-0803-3646

Öz

Dokuma geleneğini eserlerinde kullanan ülkemizde ve dünyada birçok sanatçı vardır. Bu sanatçılardan biri de Azerbaycan'ın çağdaş sanatçısı Faig Ahmed'dir. Sanatçı Bakü Devlet Güzel Sanatlar Üniversitesi heykel bölümü mezunu olup, 2004 yılından beri eserlerinde geleneksel dokumaları kullanmaktadır. Ahmed, geleneksel dokuma sanatlarını, halıların görsel ve simgesel dilini çağdaş sanata dönüştüren çalışmaları ile bilinir. Eserlerinde eski dokumaları canlandırarak ve gelenekleri dönüştürerek yeni görsel sınırlar yaratmaktadır. Bu araştırmada, halı heykelleri ile çağdaş sanatta yerini alan sanatçı Faig Ahmed'in atölyesi ziyaret edilerek kendisiyle görüşülmüş, sanatı üzerine yazılmış bilimsel yayımlar üzerinden incelemeler yapılarak, sanatının geleneksel sanatlar ve modern sanatlardaki yeri açıklanmaya çalışılmıştır. Makalede sanatçıya önceden belirlenen sorular yöneltilmiş, eserleri incelenmiş, sanat anlayışı çözümlenmeye çalışılmıştır. Geleneksel dokumalardan beslenen, çağdaş sanata dokumayı dâhil ederek kendi çizgisini oluşturan sanatçı Faig Ahmed'in eserlerinin ülkemizde tanıtılmasının, dokuma sanatımızın gelişimine de katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Sanatçının aldığı eğitim, etkilendiği sanatçılar, üslubunun nasıl oluştuğu, kullandığı teknik, malzeme ve çalıştığı atölyeler incelenerek Ahmed'in sanatının dokuma sanatındaki yeri belirlenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Faig Ahmed, Çağdaş Sanat, Halı, Gelenek, Azerbaycan

Gönderme Tarihi: 23/04/2022

Kabul Tarihi: 25/09/2022

*Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, İstanbul-Türkiye, esen.baydemir@msgsu.edu.tr

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

BAYDEMİR, E., "Azerbaycan'ın Çağdaş Sanatçısı Faig Ahmed'in Sanat Anlayışı ve Eserlerinin Dokuma Sanatındaki Yeri", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, C. 9, S. 3, 2022, s.726-747.

Azerbaijan's Contemporary Artist Faig Ahmed's Sense of Art and The Place of His Works in Weaving Art

Esen Baydemir*
ORCID: 0000-0002-0803-3646

Abstract

There are many artists using the weaving tradition in their works in our country and the world. One of these artists is the contemporary artist of Azerbaijan, Faig Ahmed. The artist is a graduate of Baku State Fine Arts University, Department of Sculpture, and it has been seen that he has been using traditional weavings in his works since 2004. The artist is known for his works that transform traditional weaving arts and the visual and symbolic language of carpets into contemporary art. He creates new imaginative boundaries by reviving the ancient art of weaving and transforming traditions in his works. In this research, the workshop of artist Faig Ahmed, who was taken his place in contemporary art with his different carpet sculptures, was visited and he was interviewed and the place of his art in traditional and modern arts was tried to be explained by examining scientific studies on his art. Predetermined questions were directed to the artist, his works were examined and his understanding of art were tried to be analyzed in the article. It is thought that the introduction of the works of the artist Faig Ahmed, who feeds on traditional weaving and creates his style by including weaving in contemporary art, will also contribute to our weaving art's development. The place of Ahmed's art in the art of weaving was analyzed by examining the artist's education, the artists who influenced him, how his style was formed, his technique, the materials he used, and the workshops at which he worked. As a result of the analysis of the works of the world-famous contemporary artist Faig Ahmed, it was tried to determine the contributions of his art and his understanding of art to the art of weaving.

Keywords: Faig Ahmed, Contemporary Art, Carpet, Tradition, Azerbaijan

Received Date: 23/04/2022

Accepted Date: 25/09/2022

*Assistant Professor, Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Fine Arts, Department of Traditional Turkish Arts, Istanbul-Turkey, eden.baydemir@msgsu.edu.tr

You can refer to this article as follows:

BAYDEMİR, E., "Azerbaycan'ın Çağdaş Sanatçısı Faig Ahmed'in Sanat Anlayışı ve Eserlerinin Dokuma Sanatındaki Yeri", *Academic Journal of History and Idea*, Vol. 9, Issue 3, 2022, p.726-747.

Роль произведений и художественная концепция современного азербайджанского художника Фаига Ахмеда в ковроткачестве

Эсен Байдемир*
ORCID: 0000-0002-0803-3646

Резюме

В нашей стране и во всем мире немало мастеров, использующих в своих работах традиции ковроткачества. Одним из таких художников является современный азербайджанский художник Фаиг Ахмед. Художник является выпускником факультета скульптуры Бакинского Государственного Художественного Университета и использует традиционное плетение в своих работах с 2004 года. Ахмед славится собственными произведениями, которые превращают современное ремесло визуальный и символический язык традиционных ковров. Возрождая старые образцы ковров, меняя традиции, создает новые визуальные границы. В ходе этого исследования была посещена мастерская художника Фаига Ахмеда, занимающий особое место в современном искусстве своими ковровыми скульптурами, в интервью с мастером была сделана попытка на основе научных публикаций раскрыть место его произведений в традиционном и современном искусстве. Художнику задавались предварительно подготовленные вопросы, исследовались его работы, а также пытались найти разрешение творческого смысла его произведений. Считается, что популяризация работ художника Фаига Ахмеда, питавшегося традиционным ткачеством и создавшего уникальный стиль путем включения ткачества в современное искусство, также будет способствовать развитию отечественного искусства ковроткачества. Пытались определить место и роль творчества Ахмеда в ковроткачестве исследовав полученное им образование, влияние мастеров, метод формирования его творческого почерка, техники, использованные им материалы в ходе работ и все мастерские, где он творил.

Ключевые слова: Фаиг Ахмед, современное искусство, ковер, традиция, Азербайджан

Получено: 23/04/2022

Принято: 25/09/2022

*Доцент, Университет изящных искусств им. Мимара Синана, факультет изящных искусств, кафедра традиционного турецкого искусства, Стамбул, Турция, eden.baydemir@msgsu.edu.tr

Ссылка на статью:

BAYDEMİR, E., "Azerbaycan'ın Çağdaş Sanatçısı Faig Ahmed'in Sanat Anlayışı ve Eserlerinin Dokuma Sanatındaki Yeri", *академическая история и мысль*, Т.9, NO.3, 2022, с.726-747.

Giriş

Dokumacılık insanoğlunun ihtiyacını karşılamak amacı ile insan gücü ile çalışan tezgahlarda olan el sanatı ve endüstri koludur.¹ Dokumanın ilk ortaya çıktığı merkezler, Anadolu ve Orta Asya'dır. Dokumacılığın Asya'da, M.Ö. 2400 yıllarında başladığı bilinmektedir. Fakat Anadolu'da yapılan arkeolojik kazılar sonucunda, M.Ö. 3000 ve M.Ö. 6000 yıllarına ait dokuma tezgâhları ve dokuma parçaları ele geçirilmiş ve bu sanatın Orta Asya ve Mısır'dan önce Anadolu'da var olduğu belirlenmiştir.² Bu coğrafyada yer alan Türk kültüründe dokuma her zaman çok önemli yere sahip olmuştur. Birçok Türk toplumunda olduğu gibi Azerbaycan kültüründe de dokumanın köklü bir geçmişi vardır.

“Azerbaycan'da dokuma sanatının ortaya çıkışı komşu Anadolu ve İran dokumalarının başlangıcıyla aynı tarihlere rastlar. Azerbaycan topraklarında M.Ö. II. binde halkın halıcılıkla uğraştığı bilinmektedir. M.S. VII.VIII. yüzyılda gelişimini sürdüren halıcılık X. yüzyılda büyük bir gelişme göstermiştir. Anılan yüzyıllarda Nahcivan, Hoy ve Salmaz şehirlerinde halı, zili ve diğer dokumalar, Erdebil ve Şirvan'da ipek ve yün dokumalarla renkli kumaş dokumalar çok yaygındır.”³

Dokumacılık kültürümüzün önemli bir parçasıdır. Hem işlevsel anlamda kültürümüzü etkilemiş hem de dokumalarda kullanılan semboller anlamında kültürümüzün önemli parçalarından biri olmuştur. İnsanın varoluş, doğum, yaşam, üreme ve ölüm gibi ortak döngüleri üzerine söylenemeyen tüm duygu ve düşünceler semboller ile dokumalara aktarılmış ve tüm insanlığa duyurulmaya çalışılmıştır. Semboller, üretildiği dönemin ya da toplumun yapısı ve değer yargıları konusunda bilgiler vermekte ve kuşaktan kuşağa aktarılmasında rol oynamaktadır.⁴ Ait olduğu toplumun birikimlerinin bir bütünü olarak değerlendirilen kültür konusundaki çalışmalar gerek toplum açısından gerekse yerel ve ulusal

¹Elif Aksoy, “Anadolu’ya Dokunan Bezler”, *Uluslararası İstanbul Tekstil konferansı*, İstanbul, s.251-258.

²Megep, Sumak Dokuma, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Ankara 2007, s.3.

³Bekir Deniz, “Azerbaycan ve Anadolu-Türk Halılarının Benzer Özellikleri” *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 0(18), s.17-61.

⁴Ayşegül Koyuncu Okca, “Geleneksel Anadolu Halı ve Kilimlerinde Nazar İnanıcı: Muska Motifi”, *Turkish Studies- International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Vol. 10, Number: 8, 2015, s.1661.

yönetimler açısından büyük önem taşımaktadır. Ancak günümüzde toplum yapısının kolay ve hazırca hemen alışan bir hal almış olması, kültür konusundaki en büyük sıkıntı olarak görülmektedir.⁵ Dokuma kültürü, yaşanan bu değişimlerin sonucunda toplumda yok olmak yerine dönüşümlere uğramıştır. Dünyada ve ülkemizde dokuma sanatından beslenerek eserler üreten birçok sanatçı vardır. Bu sanatçılardan bir kısmı geleneği bozmadan kullanmayı tercih ederken bazıları da hem teknik açıdan hem de motifler açısından değişim ve dönüşümler sağlamaya çalışmıştır. Dokuma sanatında değişim ve dönüşümler sağlayan sanatçılardan biri de Faig Ahmed'dir.

Faig Ahmed'in eserlerine geçmeden önce biyografisine kısaca değinmek yerinde olacaktır. Sanatçı 1982 yılında Hazar Denizi'nin batı kıyısında yer alan ve Azerbaycan'ın nüfus bakımından üçüncü büyük şehri olan Sumqayıt'te doğmuştur. 2004 yılında Azerbaycan Devlet Güzel Sanatlar Akademisi heykel bölümünden mezun olan sanatçı, 2007 yılında Venedik Bienali'ne eseriyle katılarak Azerbaycan'ı temsil etmiştir. Sanatçının dünya çapında New York, Paris, Londra, Berlin, Moskova, Mumbai, Roma, Sidney ve Dubai gibi önemli sanat merkezlerinde düzenlenmiş grup ve kişisel sergilerde çalışmaları yer almıştır.

Sanatçı Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, İtalya ve Birleşik Krallık gibi birçok ülkede de sergilere katılmıştır. İsveç Tekstil MüzesiBoras-İsveç (2017); MACRO Testaccio, Roma- İtalya (2016) ve Boston Güzel Sanatlar MüzesiMassachusetts, Los Angeles County Sanat Müzesi-Amerika, Palm Springs Sanat Müzesi- Kaliforniya; Seattle Sanat Müzesi, Seattle, Washington- Amerika ve Victoria Ulusal Galerisi, Melbourne- Avustralya gibi müze ve galerilerde sanatçının işleri sergilenmiştir.⁶

⁵Naime Didem Öz ve Ayşegül Koyuncu Okca, "Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumaları", "Traditional Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Yuruk Weavings, *Asia Minor Studies*", C.6, AGP Özel Sayısı, 2018, s.231.

⁶Ümit Mesci, "Faig Ahmed'in İstanbul", İhib's Magazine of Anatolian Rugs and Kilim, *Alive Dergisi*, İstanbul January 2020, s.75-78.

Resim 1: Faig Ahmed Atölyesinde Çalışırken, Bülbüle- Bakü, Temmuz 2019, (Fotoğraf Esen Baydemir).

Ahmed'in Azerbaycan'ın başkenti olan Bakü şehrine yakın Bülbüle kasabasında bulunan atölyesine yapılan ziyarette (Resim 1,2,3) sanatçı çalışmalarını hakkında şu bilgileri vermiştir: "Her eserin dili farklı olduğu gibi anlatılmak istenen de farklıdır. Bu nedenle ne anlatmak istiyorsam o konuya göre bir yöre seçiyorum. Çalışmalarına başladığımdan beri insanlarla çalışıyorum. Tasarımlarımı yaptıktan sonra malzeme ve tekniğe karar veriyorum ama biliyorum ki bu son karar değil. Tasarımın en doğru şekilde ortaya çıkması için malzeme ve teknik seçimi çok önemlidir ve bu nedenle ekip ile karar vermek en doğrusu oluyor. Tabii ki çoğu eserimde kullanılacak malzeme ve tekniği öngörebiliyorum ama genel olarak ekip ile görüşüp son karara bağlıyoruz. Bazen ipek mi, yün mü, sentetik mi kullanacağımı belirliyorum ama hangi ipek, hangi yün, bunun ayrıntılarını yine ekip ile kararlaştırıyoruz. Bazı işlerde küçük deneme dokumaları yapıyoruz. Eserin ölçüsü, kalitesi ve malzemesi tasarım ekibi ile birlikte son halini alıyor." ⁷

⁷F. Ahmed, Temmuz 2019 tarihli görüşme.

Resim 2: Faig Ahmed Atölyesinde Çalışırken, Bülbüle -Bakü, Temmuz 2019, (Fotoğraf Esen Baydemir).

Resim 3: Faig Ahmed'in Atölyesi, Bülbüle-Bakü, Temmuz 2019, (Fotoğraf Esen Baydemir).

Sanatçının eserlerinin neredeyse tamamının yeniden üretim olduğu anlaşılmıştır. Kendisinden edindiğimiz bilgiler doğrultusunda, sadece iki eserinde eski halılar üzerinde çalışma yaptığı tespit edilmiştir. Faig Ahmed bu eserleri ile ilgili şöyle bir açıklama yapmıştır “Eserlerin ilki olan *Recycled* isimli eser 170 yaşında bir kilimdir. Karabağ kilimi olmasına rağmen bu kilimi, Azerbaycan’ın farklı bir bölgesinde yaşayan yaşlı bir kadının evinde bulmuştum. Kilim yaşlı hanımın anneannesine aitti ve ona çeyiz olarak verilmişti. Aile yadigârı olduğunu öğrendiğimde kilimi kesmek istemedim. Tekrar kilimin sahibi ile görüşüm izin aldım ve ondan sonra eserimi oluşturmaya karar verdim. Bunun dışında satın alarak kesip dönüştürdüğüm bir eserim daha mevcut. Ama çoğunlukla işlerimde yeniden üretim söz konusudur.”⁸

Yine sanatçı ile yapılan görüşmede sanatçının sanatı ile ilgili olarak “Azericede Güzel Sanatlar, “İnce Sanat” olarak tanımlanıyor. Bu ise günümüzde “Muasır İnce Sanat” olarak ya da daha da ötesinde “Azad (Özgür) Sanat” olarak tanımlanmalıdır. Ben kendimi Azad sanatçı olarak tanımlamayı daha doğru buluyorum. Benim düşünceme göre sanatçılar toplumun şuur altı gücünü hissedip onu eserlerine aktarabilirler. Sanatçı şuur altında olan hisleri ve sualleri de eserleriyle anlatmalıdır”⁹ ifadelerini kullanmıştır.

Yapılan çalışmanın devamında Faig Ahmed’in eserleri Doğu-Batı ve Geleneksel-Modern kavramları üzerinden iki başlık altında incelenmiş, eserlerinin dokuma tarihi açısından önemi vurgulanmaya çalışılmıştır.

1.Doğu – Batı Kavramı Üzerinden İnceleme:

Halı sanatı doğu ve batı kültürlerinde farklı algılara sahiptir. Doğuya ait olan hiçbir estetik nesne, batı imgeleminde halı kadar görsel ve çağrışımsal güce sahip değildir. Birçok Avrupalı ressamın eserlerinde yer alan halı sadece doğuyu simgeleyen bir nesne olmakla kalmıyor, Batılı sahiplerinin statüsünü ve zenginliğini de temsil ediyordu. Birçok ressamın tablosunda masa üzerinde resmedilen halılar çok nadir olarak kutsal kişilerin ayakları altında da resmedilmiştir.

Kurt Erdmann doğu ve batıda halıya farklı anlamlar ve işlevler yüklediğinden ‘Der Orientalische Knüpftappich’ kitabında bahsetmiştir. “Bu ürün sadece Doğu’da oluşabilir ve sadece Doğu’da bu uçsuz bucaksız motif zenginliğine ulaşabilirdi. Bu oluşumun ilk koşulu Doğu insanının bizden farklı bir mekân anlayışının olması, yüzyıllardır yerleşik düzende

⁸F. Ahmed, Temmuz 2019 tarihli görüşme.

⁹F. Ahmed, Temmuz 2019 tarihli görüşme.

yaşamısına rağmen bugün bile çadırdan hatırladıklarını yaşatmasıdır. Yastıklar ve şilteler üzerinde oturmak, büzülme ya da yatmak, sandalyeler üzerinde oturmak ve yataklarda yatmakla kıyaslandığında zeminle daha farklı bir ilişki geliştirir. Neredeyse boş olan zeminin anlamı, bizim mobilyalarla doldurulmuş, sadece duvarlarının boş olduğu mekânlarımızdandaha farklıdır. Bu sebeple Batı, duvar halısını, Doğu da yer halısını geliştirmiştir”.¹⁰

Kurt Erdmann halı ile ilgili görüşlerine şöyle devam etmiştir: “Halının bizim için bu kadar bilindik olması sebebiyle altı çizilmelidir ki; halının asimile edilmesinin imkansızlığı, çekiciliğinin yok olmaması, amaç ve biçiminin muhteşem birleşimi sadece ön planda görünendir. Daha derinde yatan ise; bizim halıları Avrupalı gözlerle bakmaya devam ettiğimiz sürece gerçekten anlayabilme yeteneğimizin olmamasıdır. Halıları anlayamadığımız için onlar bizi 700 yıldan beri çekmekte, büyülemekte ve baştan çıkarmaktadır”.¹¹

Doğulu bir sanatçı olan Ahmed’in eserlerinin doğu sanatı ile batı sanatındaki yeri ve yorumlanması söz konusu olduğunda ise batıda bazı sanat eleştirmenleri tarafından doğudan gelen tüm sanatların bir şekilde İslami olarak kabul edildiği ya da İslam dini ile ilişkilendirildiğini görüyoruz. Hoffman’ın görüşüne göre de genel olarak Ahmed’in eserleri, Ortadoğulu ve İslami olarak algılanmaktadır ki bu aslında genel bir kalıptır ve İslam dininin yaygın olduğu ülkelerden gelen sanatçıların bu kalıba oturtulmaya çalışıldığı görülmektedir. Halbuki FaigAhmed’in eserlerinde İslami bir yapılanmanın olmadığı açıktır.¹²

Sanatçı, Temmuz 2019 tarihinde yapılan görüşmede “Modern ve geleneksel benim çalışmalarında açıkça okunabiliyor. İşlerim hakkında çok fazla yorum mevcut, İslami olarak yorumlanması da bunlardan biri. Azerbaycan tabii ki İslam kültürü etkisinde bir ülkedir fakat eserlerim sadece İslami kültür ile açıklanamaz. Azerbaycan halı sanatı çok eski bir geçmişe sahiptir. Halı sanatının tarihi İslamiyet öncesine dayanmaktadır. Benim eserlerimbütün olarak Azeri sanatıdır.” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Batının tarihsel algısında doğudan gelen sanatlar, oryantal estetikle simgelenir. Batı toplumunda bu kalıplaşmış oryantal estetiğin çağdaş olamayacağı algısı yer etmiştir. FakatAhmed’in eserleri bu oryantal estetiğin çağdaş olamayacağı düşüncesini yıkar

¹⁰Kurt Erdmann, *Der Orientalische Knüpftteppich*, Verlag Ernst Wasmuth, Wien 1975, s.11.

¹¹K.Erdmann, *a.g.e.*, s.12.

¹²Kelsey Savannah Hoffman, “*An EcstaticCollapse: A Re-Thinking of FaigAhmed’s Carpet Series*”, Yüksek Lisans Tezi, Texas 2016.

niteliktedir. Onun eserleri doğudan gelen bir sanat iken aynı zamanda kalıplara oturtulmaya çalışılan doğu sanatı çerçevesinden çıkmıştır.

Hoffman, yazar Brian Spooner'ın 1980'lerde yazılan "Dokumacılar ve Satıcılar: Bir Doğu Halısının Özgünlüğü" başlıklı makalesiyle batıda halı kavramının algılanması konusunu irdelemiştir. Bu makalede Spooner, aslında doğu halılarına kültürel ve tarihsel açıdan yaklaşmıştır. Halıları sadece tarihi değeri olan antikalar ya da okunaksız efsanevi nesnelere olarak algılamıştır. Batılı bakış açısına göre halılar simgesel dilinin algılanmadığı estetik nesnelere dir. Bu simgesel yapı batı tarafından algılanmasa bile sanatsal bir karşılığa ve okunuşa sahiptir. Hoffman, "Belki batı sanat tarihçisinin bu halıları süs metası olarak etiketlemesi belki de kökenlerinden dolayı (Spooner'ın bahsettiği haliyle Doğu) batılı izleyici ve eleştirmenlerin bu sanatsal uygulamaları tarih ve mitem ayıramamasındandır. Evet, Orta Doğu'da sanat biçimi olarak halının bir tarihi vardır ve tarihinin bir kısmı bir metadır ancak aynı zamanda evrimleşen, incelikli ve hayat dolu sanatsal bir hediye sahiptir. Ahmed'in halıları bu ikiliği ele alarak hem Azerbaycan hem de batıdaki tarihle yüzleşerek çağdaş sanatsal potansiyelini dile getiriyor"¹³ şeklinde yorum yapmıştır.

Ahmed'in eserleri halı işlevini kaybetmiştir ve herhangi bir kullanım değerleri de yoktur. Ahmed eserlerinde halının sembollerini ve dilini kullanmasına rağmen bu eserler sadece halı olarak okunmamalı ve sadece doğu sanatı olarak da görülmemelidir. Bu eserler geleneksel halı sembollerini çağdaş sanata dönüştürmekle kalmamış, batılı izleyicinin batılı olmayan sanata bakışını da irdelemiştir ve belki de batılı izleyicinin düşüncesindeki kalıpları kırmaya çalışmıştır. Doğu için işlevsel ve kullanım değeri olan kimliğinden çıkan halılar batı için ise doğu, geleneksel ve oryantal kimliklerinden kurtulmuştur.

2. Geleneksel ve Modern Kavramları Üzerinden İnceleme

Azerbaycan'da dokuma geleneği çok köklü bir geçmişe sahiptir. Halılar yer yaygısı olarak kullanılmakta, duvara asılmakta ve dini ya da kutsal törenlerde işlevsel amaçlı kullanılmaktadır. Halılar sadece dekoratif veya fonksiyonel amaçlı mobilya parçaları değildir. Aynı zamanda farklı motiflerin farklı anlamlar taşıdığı sembolik bir değere de sahiptirler.

Bazı sanat eleştirmenleri Ahmed'in eserlerini geleneksel sanata saldırı ve gelenekselin yıkımı olarak yorumlamıştır. Busta'da bu fikre katılan eleştirmenlerden biridir. Eserler

¹³K. S. Hoffman, *a.g.t.*, s.79.

Busta'nın yorumladığı gibi gelenekselin yıkımı üzerine mi kurgulanıyor yoksa geleneğin modern sanata dönüştürülmesini mi sağlıyor? Aslında Ahmed'in eserlerinde formların parçalanıp yıkılmadığı, sadece yeni formlar yaratıldığı düşüncesi, eserleri daha doğru anlamamızı sağlayacaktır.

1991 yılında Sovyetler Birliği'nden ayrılarak bağımsızlığını ilan eden Azerbaycan'da sanayileşme ve dijital teknolojiler açısından önemli gelişmeler yaşanmıştır. Dijital kültürün ortaya çıkması, geleneksel kültürün değersizleşmesine yol açmış, Azerbaycan toplumunun kültürel kimliği yeniden şekillenmeye başlamıştır. Çocukluk dönemi Sovyet döneminde geçen Faig Ahmet, Sovyetlerin yıkılışına, Azerbaycan'ın bağımsızlığa kavuşmasına, ülkedeki teknolojik gelişmelere şahitlik etmiştir. Azerbaycan'ın kültürel kimliğinin modern döneme uyumu ve devamlılığının sağlanması süreçlerini yaşamıştır. Bu sürecin izlerini taşıyan eserleri, Azerbaycan'ın yeniden yapılanan kültürel kimliğinde geleneklerin devam edebileceğinin göstergesidir.

Sanatçı eserlerinde halının temel özelliklerini korumuştur. Dokuma tekniği, malzeme, halının kenarındaki püsküller, çoğunlukla eserlerin bir tarafı ile halı olarak okunmasını sağlamıştır. İşlevselliği olan halı, malzeme olarak kullanılmıştır. Halının işlevselliği ortadan kaldırılsa bile verdiği tüm mesajlar ile halı olarak algılanma gerçekliği yok edilmemiştir. Yani ortada bir gerçeklik vardır ki bu eserler halıdır ve halının tüm sembolik dilini kullanmaktadır. Sanatçı sadece eserlerinde halıdaki standart formları ve görsel sembolleri değiştirmiştir. *Elephant* sanat dergisi ile yaptığı röportajda Ahmed şöyle bir açıklama yapar: 'Beni en çok çeken şey halının kendisi değil ritmi ve sembolleri. Bu keşfin ardından evde halılar arasında ürünler görmeye başladım. Bu süreç hakkında (Halı serisini yapma) sevdiğim bir diğer şey ise, alışılmış rahat bir nesnenin aniden garip bir şeye dönüştüğü gerçeği. Ahmed tarafından anlatıldığı gibi, Azerbaycan halısını kullanmasının bir nedeni, halının biçiminin hem kendi zihninde hem de izleyicinin zihninde akla getirdiği çağrılara erişmektir. Ahmed, Azerbaycan halı desenlerini ilham kaynağı olarak kullanırken, hem halı formunun fiziksel manipülasyonları yoluyla hem de bu heykelleri galeri duvarında bir resim gibi asarak çağdaş Azerbaycan halısını geleneksel algılarından koparıyor.¹⁴

Bu durumda sanatçı, halının hem kendi zihnindeki çağrışımlarına hem de izleyicinin zihnindeki çağrışımlarına ulaşmaya çalışarak bu kavramları dönüştürmektedir. Sanatçı kendi zihinsel çağrışımlarını ve gelenekten gelen çağrışımları değiştirerek, yeni güncel kavramlara

¹⁴K. S. Hoffman, *a.g.t.*, s.69-70.

dönüştürmüştür. Azerbaycan'ın sanatsal sembollerine ve tarihsel köklerine ait olan bu halılar, artık çağdaş bir sanat biçimine dönüşmüşlerdir. Sanatçı ile yapılan görüşmede “Peki neden eserlerimde form yıkımları ve dönüşümleri vardır? Bu da aslında Azeri felsefesi, kültürü ve inancının bir parçasıdır. Benim yaptığım dönüşümler yeni değil aslında. Halı sanatı eski bir sanat ve onun yeni formlara dönüşmesi de eskiden beri var olan bir durum. Azeri kültürünün temel özelliklerinden biri değişimlere açık olmaktır. Gelen ile birleşmek, bütünleşmek ve yeniden şekillenmek bize uzak bir felsefe değil¹⁵ şeklinde bir yorumda bulunmuştur.

Sanatçının en eski eserlerinden biri olan, Flood of Yellow Weight (Resim 4) hâlâ genel olarak halı formundayken, daha sonraki eserlerinin halının dikdörtgen formundan ayrıldığını görüyoruz. Bu halılara örnek olarak Liquid (Resim 5) adlı eserini gösterebiliriz. Ahmed, Gravity ve Antigravity (Resim 6) adlı eserinde ise artık formları tamamen parçalayarak halıyı üç boyutlu bir hale dönüştürmüştür.

¹⁵F. Ahmed, Temmuz 2019 tarihli görüşme.

*Resim 4: Faig Ahmed, Flood of Yellow Weight, 2007, yün, 100x150 cm.,
özel koleksiyon (Hoffman, 2016).*

Resim 5: Faig Ahmed, *Liquid*, 2014, yün, 200 x290 cm, (Hoffman, 2016).

Resim 6: Faig Ahmed, *Gravity and Antigravity*, 2014, yün,
120x 250 cm., özel koleksiyon, (Hoffman, 2016).

Faig Ahmed'in eserlerinde yeniden üretim söz konusudur. Tasarımlarını oluştururken teknolojiyi kullanan sanatçı eserlerini, geleneksel yöntemlerle üretmeyi tercih etmiştir.

Halılarının dokumacılara dokutarak geleneksel dokuma kültürünün devam etmesine katkıda bulunmaktadır. Cohen bu konuyla ilgili yorumunda “Eğer halıları kendisi dokumuş olsaydı dokumacı kadınların nesilden nesile aktarılan dokuma geleneğini reddetmiş olacaktı; fakat onun çalışmaları ülkesinin el sanatları geleneğini yok etmeyi değil, ona hak ettiği değeri vermeyi amaçlıyor. Ahmed, dijital teknolojinin, geleneksel kültürün unsurları için bir tehdit olduğunun farkında ve bu nedenle onun halıları; modern toplumun hem geleneksel hem de dijital kültürün unsurlarını sergileyebileceği iddiasıyla; yaygınlaşan dijital ilerleme karşısında, geleneğin gücünü kullanarak alternatif oluşturmaktadır”¹⁶ demektedir.

Ahmed’in Tradition in Pixel (Resim 7) isimli eserinde halınınikiye ayrıldığını görüyoruz. Halının yarısı piksellerden oluşurken diğer yarısı geleneksel motiflerden oluşturularak bir denge sağlanmıştır. Ne pikseller ne de geleneksel motifler çoğunluktadır. Bir arada, bir bütünlük oluşturmaktadırlar. Pikseller modernleşmeyi simgelerken, halı motifleri ise geleneği sembolize etmektedir. Bu eserde ilk başta modern ve gelenek arasında bir çatışma varmış gibi görünse de aslında modern olan ile geleneğin birlikte varoluşu simgelenmektedir.

Resim 7:Faig Ahmed, Tradition in Pixel, 2010, yün, (Hoffman, 2016).

Chelebi II isimli kompozisyon da modern ve gelenek arasında bir çatışmayı değil, geleneksel miras ve modern toplum arasında bir uzlaşmayı temsil ediyor. Ahmed’in eserlerinde teknik açıdan dokuma kültüründe değişim olmadığı ancak toplumda yer alan halının sembolik dilinin değiştirildiği görülmektedir.

¹⁶Rachel Cohen, “Translating the Age of Digital Technologyin to Textiles: A Case Study of Three Contemporary Textile Artists”, University of Colorado, Boulder 2020, s.42.

Resim 8:FaigAhmed,Chelebi II, 2016, yün, (Cohen, 2020).

Sanatçı Tradition in Pixel ve *Chelebi II* isimli eserlerindensonra eserlerinde sadece pikselleri kullanmamıştır. Dijital deformasyonlarla, halıyı geleneksel formlarından çıkararak yeniden şekillendirmiştir. Bu yeni formları oluştururken, yine dijital kültürün sembollerini kullanmıştır.

Gautama (Resim 9) eserinde dijital teknikler kullanılarak halının ortasından aşağı doğru adeta erime efekti oluşturulmuştur. Fakat yine de bu erimeye rağmen sağ ve sol köşelerde halının geleneksel dikdörtgen formu da korunmuştur. Geleneksel formu ve desenleri ile halı geleneği sembolize ederken, formdaki ani bozulma ve erime ise dijital

kültürü sembolize etmektedir. Eserde dijital kültür sembolleri ile geleneksel semboller arasında bir çatışma gerçekleşmekte ama biri diğerinin önüne geçmemektedir. Cohen bu çalışma için “Ahmed'in halısı *Gautama*, aralarındaki birliktelik gerilimli olsa da bir toplumda geleneksel kültür ve dijital kültürün bir arada var olabilme biçimi için bir metafor sunar”demektedir. Ayrıca Cohen, *Gautama* birine ya da diğerine öncelik tanımaz, daha ziyade gelenek ve modernitenin bir dokuma ürününde nasıl ‘eritilebildiğini’ gösterir” yorumunu yapmıştır.¹⁷

Resim 9: Faig Ahmed, *Gautama*, 2017, yün, (Cohen, 2020).

Spreading (Resim 10) adlı eserde ise, farklı bir dijital yöntemin kullanıldığı görülmektedir. Bu sefer halıda, desenin bir parçası sola doğru tutulup çekilmiş hissi yaratılmıştır ve bu çekilme esnasında motiflerde bozulmalar oluşmuştur. Burada dijital bir teknik kullanılarak, geleneksel dikey kompozisyonlu halının yatay olarak kesilip, bu kesitin halı formunun dışına sürüklendiği görülür.

¹⁷R.Cohen, *a.g.t.*, s.53.

Resim 10: Faig Ahmed, Spreading, 2013, yün, (Cohen, 2020).

Ahmed'in eserlerini incelediğimizde, teknoloji ve dijital estetiği, geleneksel bir sanat olan halı sanatına dâhil etmenin çeşitli yöntemlerini kullandığını görüyoruz. Eserleri geleneksel ve modern kavramları arasındaki gerilimi ve çatışmayı değil uzlaşmayı bize sunuyor. Bu eserler gelenek ve modernin aynı zamanda bir arada var olabileceğini göstermektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

Faig Ahmet'in sanatı ve eserleri hakkında incelenen yayımlar, kendisi ile gerçekleşen röportaj ve eserleri üzerinde yapılan detaylı analizler sonucunda, sanatçının halı eserlerinde doğu-batı ve geleneksel-modern ilişkisinin bariz bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Ahmet, açıkça etnik kökeni, milliyeti veya dini ile ilgili eserler üretmediği halde eserlerinde kullandığı halılardan sanatçının etnik kökenini anlayabilmekteyiz. Yapılan görüşme ve Bakü de yer alan atölyesinde gerçekleşen incelemeler neticesinde sanatçının eserlerinde Azerbaycan'ın çeşitli bölgelerine ait olan halıları kullandığı ve farklı malzeme ve kalitede eserler ürettiği görülmüştür. Azerbaycan halıları dışında ise, sadece birkaç eserinde farklı bölgelere ait halıları kullandığı gözlemlenmiştir. Faig'in eserlerinde yeniden üretim söz konusudur. Tasarımlarını oluştururken teknolojiyi kullanan sanatçı, eserlerini geleneksel yöntemlerle üretmeyi tercih etmiştir. Böylece dijital kültür ve geleneksel kültürü birleştirerek kendi kültüründe yer alan halı dokuma geleneğini devam ettirmeyi hedeflemiştir.

“Faig Ahmed'in eserleri doğu ve batı kültürü, geleneksel ve modern kültür açısından çok önemli bir yere sahiptir. Eserleri ile sanatçı hem geleneksel kültürü yaşatırken hem de onu modern kültürün bir parçası haline getirmiştir. Ahmed'in eserlerinde geleneksel ve dijital kültür arasındaki gerilim geleneksel motiflerdeki pikselleşme, erime, akma ve çekme hisleri ile verilmiştir. Cohen'in de dediği gibi Ahmed'in halıları, küreselleşen bir estetiğin yenilik algısı elde etmenin tek yolu değildir. Bunlar geleneksel desenlerin farklı yöntemlerle tasarlanabilme olanağını sunan eserlerdir”.¹⁸

Doğu kültüründe halının bir işlevselliği ve fayda sağlama durumu olduğu, batının ise halı ile farklı bir ilişki kurmuş olduğu görülmektedir. Batı da halının işlevselliği yoktur. Halı, bir sanat eseri gibi duvara asılmış ya da toplumda statü belirleyen bir obje olarak kullanılmıştır. Yani halıya, doğu ve batıda farklı değerler verilmiştir. Azerbaycan'a baktığımızda ise hem yer halısı işlevselliği olan halının, hem de duvar halısının, kültürde yer almakta olduğunu görmekteyiz. Bu iki halı geleneği de kültürünün içinde çok yerleşiktir. Ahmed'in ise, duvar halısını kullanmadığı, işlevselliği olan halıyı alıp dönüştürdüğü görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, sanatçının halı kavramının kavramsal kimliğini değiştirdiği söylenebilir. Eserlerinde kültürde var olan işlevsel halı geleneğini ve halıda var olan sembolleri dönüştürerek aslında kültürü ve halıda yer alan sembollerin anlamlarını da

¹⁸R.Cohen, *a.g.t.*, s.48.

değiştiriyor. Sadece halının doğu kùltüründe yer alan sembolik anlamları değişmiyor, batı kùltüründe de halının sembolik anlamları ve kavramsal kimliği de değişime uğruyor. Sanatçının eserleri ile küreselleşen bir estetiğin parçası olmak yerine geleneksel kùltürünü ön plana çıkararak kendi estetiği ve yenilik algısını kurduğunu söyleyebiliriz. Sanatçının kendi tabiri ile kendi sanatsal dilini, yine kùltüründe bulduğunu ve bunun sanatçı için en hakiki gerçek olduğunu algılayabiliyoruz. Ùlkemizde kendisi hakkında sınırlı bilgiye sahip olunan Faig Ahmet'in sanatı ve eserlerinin tanıtılması, geleneksel ve modern sanat bağlamında bulunduğu yerin doğru tespit edilmesi gerekmektedir. Sanatçının eserleri ile geleneksel dokuma sanatını dönüştürerek geleneksel sanatın gelişimine katkı sağladığı görülmüştür. Bu çalışma ile sanatçının eserlerinin dokuma sanatı açısından katkıları ve önemi saptanmaya çalışılmıştır.

Kaynaklar

AKSOY, E.,“Anadolu’ya Dokunan Bezler”, *Uluslararası İstanbul Tekstil konferansı*, İstanbul 2016, s.251-258.

AKSOY, E.,“Avrupalı Ressamların Tablolarında Resmedilen Transilvanya Halıları Olarak Adlandırılan Batı Anadolu Halıları”, *Gazi Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 26, 2020, s.211-236.

COHEN, R., “Translating the age of Digital Technology in to Textiles: A Case Study of Three Contemporary Textile Artists”, University of Colorado, Boulder 2020.

DENİZ, B., “Azerbaycan ve Anadolu-Türk Halılarının Benzer Özellikleri”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, (18), 2010, s.17-61.

ERDMANN, K., *Der Orientalische Knüpftappich*, Verlag Ernst Wasmuth, Wien 1975, s.11-12.

HEMMINGS, J., “Faig Ahmedin Surface Desing Jonural”, *Surface Desing Journal*, 2014, p.38-43.

HOFFMAN K. S., “An Ecstatic Collapse: A Re-Thinking of FaigAhmed’s Carpet Series”, Yüksek Lisans Tezi, Texas 2016.

KOYUNCU OKCA, A.,“Geleneksel Anadolu Halı ve Kilimlerinde Nazar İnancı: Muska Motifi”, *TurkishStudies*, Vol. 10, Number: 8, 2015, s.1659-1676.

Megep, Sumak Dokuma, Mesleki Eğitim ve Öğretim Sisteminin Güçlendirilmesi Projesi, Ankara 2007.

MESCİ, Ü., “Faig Ahmedin İstanbul”, İhib’s Magazine of Anatolian Rugsand Kilim, *Alive Dergisi*, İstanbul 2020, s.75-78.

ÖZ, N. D. ve KOYUNCU, OKCA, A.,“Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Geleneksel Yörük Dokumalar”, “*Traditional Yukarıköy (Çanakkale-Ayvacık) Yuruk Weavings, Asia Minor Studies*”, C.6, AGP Özel Sayısı, 2018, s.219-233.

<https://www.faigahmed.com>, FaigAhmed.,(01.12.2022).

<https://vimeo.com/113289667>, FaigAhmedAtthecrossroadsa conversationwithFaigAhmed, online video, 1 December,Vimeo, (01.12.2022).

<https://www.youtube.com/watch?v=KawameVWXvM>, FaigAhmedShangri La Artist-in-Residence, (01.12.2022).

<https://www.youtube.com/watch?v=SPrkScew8OU>, Misafirler: Sanatçılar ve Zanaatkârlar Sergisi / Faig Ahmed, (01.12.2022).

BAYDEMİR, E., F. Ahmed, 4 Temmuz 2019 tarihli görüşme, Bülbüle Kasabası, Bakü, Azerbaycan.